Nijmegen

Postadres
Gemeente Nijmegen
ST40, Stadsontwikkeling (ST40)
Postbus 9105
6500 HG Nijmegen

Bezoekadres
Korte Nieuwstraat 6
6511 PP Nijmegen
T 14 024
nijmegen.nl

Contactgegevens
gemeente@nijmegen.nl

Ons kenmerk
D252126131

Bijlage(n)
Bijgevoegd: Ja

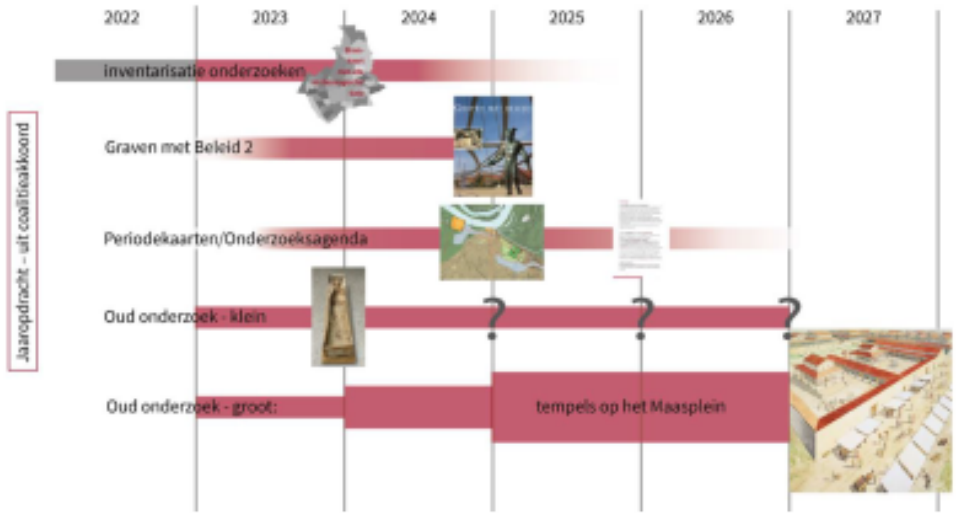
Aan de gemeenteraad van Nijmegen
Korte Nieuwstraat 6
6511 PP NIJMEGEN

Datum 15 april 2025
Onderwerp Opgespoord Verleden, een overzicht van de werkzaamheden in 2024

Geachte leden van de raad,

De afgelopen ruim 30 jaar is door de gemeente Nijmegen veel archeologisch onderzoek uitgevoerd waarvan een groot deel nog niet is uitgewerkt en/of gepubliceerd. Vanaf 2023 is vanuit het coalitieakkoord €200.000 per jaar beschikbaar gesteld voor de ontsluiting en publicatie van oud onderzoek, waarmee het archeologiebeleid en de input voor visualisaties in de openbare ruimte wordt versterkt. Met deze brief en het document *Opgespoord Verleden, een overzicht van de werkzaamheden in 2024*, informeren wij u over de voortgang van dit project.

Doelstellingen en tijdpad
Eind 2022 is het programma ‘Opgespoord Verleden’ opgesteld, dat voorzien was van een indicatief tijdspad en op hoofdlijnen bestond uit vijf doelstellingen.

Figuur 1. Doelstellingen en indicatief tijdspad Programma Opgespoord Verleden.

De nieuwe kennis die voortkomt uit de ontsluiting van oud archeologisch onderzoek zal leiden tot rapportages, input voor visualisaties in de openbare ruimte, activiteiten in het kader van publieksbereik en efficiëntere vergunningverlening. Tevens kan het onderzoek bijdragen aan het verkrijgen van aanvullende fondsen en kan het de kwaliteit van het recreatief potentieel verhogen.

In het bijgevoegde document *Opgespoord Verleden, een overzicht van de werkzaamheden in 2024*, worden de resultaten uitvoerig gepresenteerd die in 2024 zijn behaald. Onderstaand wordt een samenvatting gegeven.

Resultaten in 2024
In 2024 is gewerkt aan de volgende doelstellingen:

1) *Inventarisatie en waardering van reeds uitgevoerd archeologisch onderzoek*

Er zijn afgelopen jaar nog eens ca. 500 archeologische onderzoeken geïnventariseerd en gewaardeerd en in de projectendatabase en -kaart ondergebracht. Deze zijn in 2024 door Bureau Archeologie en de beleidsafdeling archeologie in gebruik genomen. De digitale kaart is inmiddels onmisbaar geworden bij de advisering, vergunningverlening en het opstellen van rapportages. In 2025 wordt deze GIS-kaart ondergebracht in de intern beschikbare AtlaZ.

2) *Vervaardigen en updaten periodekaarten*

In 2024 is een begin gemaakt met de vervaardiging van een set (nieuwe) periodekaarten, met daarop de voornaamste archeologische complexen tussen de prehistorie en nu. Het doel is deze periodekaarten vorm te geven in een GIS-omgeving en te voorzien van metadata, zodat voor de raadpleger duidelijk is waarop bepaalde contouren of stippen gebaseerd zijn. De GIS-kaart wordt eerst voor intern gebruik gereed gemaakt, maar kan daarna ook in AtlaZ extern worden ontsloten.

3) *Uitwerking van het kleine onderzoek naar de Loden Lady*

In 2024 is gewerkt aan het onderzoek naar de 'Loden Lady'. De rapportage hiervan is afgerond en het onderzoek is gepresenteerd in het Valkhof Museum. Het onderzoek heeft geleid tot een herziening van het verhaal van de Loden Lady, dat gebruikt is om een kleine tentoonstelling 'Rijke graven uit de Burchtstraat' in de tijdelijke locatie van het Valkhof Museum aan het Keizer Karelplein vorm te geven. Naast de loden sarcofaag met grafgiften kon hier ook de tufstenen askist met inhoud worden gepresenteerd.

Het onderzoek heeft diverse nieuwe inzichten opgeleverd:

- Het graf blijkt 100 jaar ouder dan werd gedacht, namelijk uit de late 2e of vroege 3e eeuw n. Chr.;
- De nieuwe datering doet vermoeden dat de vrouw een inwoonster was van de midden-Romeinse stad Ulpia Noviomagus en behoorde tot de vroegste generatie van mensen die zich liet begraven, in tegenstelling tot cremeren wat tot dan toe het gebruikelijke grafritueel was;

- Er zijn geen aanwijzingen voor de veronderstelling dat ze minstens één keer zwanger is geweest;
- De vrouw moet last gehad hebben van slijtage aan haar rug- en nekwervels, iets dat erop kan duiden dat ze in het verleden zware arbeid heeft verricht en niet per se tot de topelite van Romeinse Nijmegen behoorde;
- De vroeg-Romeinse nederzetting Oppidum Batavorum lijkt zich verder uitgestrekt te hebben richting het westen, tot aan de huidige Markt;
- Het verloop van de buitenste dubbele omgrachting van het laat-Romeinse castellum is beter in kaart gebracht;
- Er zijn op veel plaatsen, onder de straat uitstekende, middeleeuwse kelders aanwezig.

Parallel aan het gemeentelijke onderzoek hebben onderzoekers van de Vrije Universiteit vanuit het onderzoeksproject 'Constructing the Limes' monsters van het menselijke botmateriaal en het lood van de sarcofaag ontvangen voor de analyse van stabiele isotopen. Uit de analyse van het lood is inmiddels gebleken dat de herkomst hiervan gezocht moet worden in de regio Aken-Luik, en niet in de zuidelijker gelegen Eifel, wat tot voor kort als meest aannemelijk werd gehouden.

Eind december van afgelopen jaar is ook de opdracht voor de vervaardiging van een nieuwe 3D-reconstructie van het gezicht van de Loden Lady uitgezet met een subsidie vanuit het Masterplan Romeinse Limes. Van april tot en met september 2025 zal de Loden Lady tijdelijk op reis gaan en opgenomen worden in de tentoonstelling 'Boven het Maaiveld' van het Rijkmuseum van Oudheden in Leiden, waarin veelzeggende archeologische vondsten in Nederland uit de afgelopen 25 jaar worden gepresenteerd.

4) Uitwerking klein onderzoek beerputten op de Waalkade

Afgelopen jaar is het onderzoek aan de Waalkade uit 1996 opgepakt en uitgewerkt. Op de hoek van de Lage Markt en Waalkade is toentertijd een woonblok onderzocht dat zijn oorsprong heeft in de late 13e eeuw. Voor de uitwerking van dit onderzoek wordt samengewerkt met vrijwilligers (verbonden met de AWN; Nederlandse Archeologievereniging). Eind 2023 is besloten de voorlopige resultaten te verwerken tot een rapportage. De resultaten van de vrijwilligers zijn het afgelopen jaar gedigitaliseerd en door een externe specialist gecontroleerd.

5) Uitwerking van het onderzoek naar (de Romeinse tempels op) het Maasplein

In 2024 is verder gewerkt aan het 'grote onderzoek' Maasplein. Hier zijn in 1992-1993 onder meer de overblijfselen van twee monumentale Gallo-Romeinse tempels ontdekt, die gewijd waren aan Mercurius, de god van de handel, en Fortuna, de godin van de voorspoed. De tempels lagen naast elkaar, elk met een eigen binnenplein dat was omgeven door en overdekte zuilengang.

Figuur 2. Reconstructie van één van de tempels. Uit: Nijmegen, Oudste stad van Nederland (2005).

Afgelopen jaar is gestart met de ontsluiting en digitalisering van de analoge opgravingsdocumentatie, het digitaliseren van de spooroverzichten van het tempelterrein en het opstellen van een uitgebreid Plan van Aanpak voor de uitwerking in 2025-2026 waarin de doelen, uitdagingen, keuzes en concrete werkzaamheden zijn benoemd.

Aangezien het dubbele tempelcomplex uniek is voor Nederland en de Nedergermaanse provincie wordt met de uitwerking van het onderzoek aangesloten bij lopend onderzoek elders, zoals dat naar de tempels van Herwen-Hemeling bij Zevenaar en het onderzoek naar de tempels in Xanten. Er is ook een samenwerking met de Radboud Universiteit opgezet. Zij ondersteunen Bureau Archeologie door de specialistische analyse van bijvoorbeeld de muurschilderingen en de bouwornamenten op zich te nemen. Studenten zijn met ingang van het collegejaar 2024-2025 begonnen met het inventariseren van de vele kratjes met fragmenten van muurschilderingen. De resultaten van de uitwerking zullen een belangrijke plek krijgen in de tentoonstelling over Romeinse steden, die in 2027 onder leiding van prof. Stephan Mols wordt ingericht in het Rijksmuseum voor Oudheden en het Valkhof Museum.

Keuzes

Aangezien de doelstellingen 4 en 5 (klein en groot onderzoek) veel meer inzet vragen dan was voorzien in 2022 zijn we genoodzaakt geweest de doelstelling *Graven met Beleid 2* voor deze periode te laten vervallen. Het doel van Graven met Beleid 2 is om de voornaamste resultaten van archeologisch onderzoek uit de periode tussen 1996 en ca. 2006 in een toegankelijke vorm beschikbaar te stellen. We zullen dit nu uitvoeren in de periode 2027-2028. In 2025 zal begonnen worden met het derde klein onderzoek. Dit onderzoek betreft op twee opgravingen aan de Huygensweg, midden in de Romeinse legerplaats van het Tiende Legioen. De meerwaarde van dit project ligt in de belangrijke bijdrage die de sporen

aan kennis leveren over de inrichting van de Romeinse legerplaatsen op de Hunerberg. In 2026 zal echter geen nieuw klein onderzoek worden geselecteerd voor uitwerking zodat we in dat jaar ons kunnen concentreren op de Romeinse tempels op het Maasplein.

Wij vinden het belangrijk dat wij u als raad hierover informeren en houden u tevens graag op de hoogte van de voortgang.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Nijmegen

A.P.W. van de Klift	H.M.F. Bruls
gemeentesecretaris	burgemeester